

Г.С. Тимофієва, канд. екон. наук, доцент

О.В. Крюковська, магістрант

Миколаївський національний аграрний університет

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Постановка проблеми. Проблема забезпечення та підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств є однією з головних у національній економіці України. Це пояснюється значенням сільськогосподарської продукції, як для забезпечення продовольчої безпеки країни, так і для ефективного функціонування України на світовій арені. Разом з тим, питання формування конкурентоспроможності аграрних підприємства тісно пов'язане з детальним дослідженням основних факторів, що на неї впливають. З врахуванням постійних змін у розвитку економічного сектора України, мінливим світовим господарством проблема визначення сутності та основних факторів формування конкурентоспроможності аграрних підприємств потребує постійного дослідження та розроблення нових підходів до її вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження з питань конкурентоспроможності в свої працях розглядали, як вітчизняні науковці, так і зарубіжні. Сьогодні існує значна низка тлумачень поняття «конкурентоспроможність». Основні з них представлені такими авторами як Г.Л. Азоєв, П.С. Зав'ялов, Ю.Б. Іванов, М. Портер та ін. Конкурентоспроможності підприємства, як економічна категорія описана в працях А.П. Градова, Г.Я. Кіпермана, М.І. Круглова та ін. Проте, проблема визначення сутності та основних факторів формування конкурентоспроможності аграрних підприємств потребують подальшого дослідження.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження теоретичних засад конкурентоспроможності аграрних підприємств та обґрунтування основних факторів, що на неї впливають.

Виклад основного матеріалу дослідження. Конкуренція є однією з основних категорій, що широко використовується в теорії та практиці економічних наук, виступає багатоаспектним поняттям. Конкуренція (від лат. concurrentia — змагання, суперництво) у ринковій економіці — це

суперництво, боротьба між виробниками товарів та послуг за кращі, економічно вигідні умови виробництва та реалізації продукту [5].

Науковці в трактуванні поняття конкуренція використовують різні підходи. Так, Г.Л. Азоєв трактує конкуренцію, як суперництво на якомусь терені між конкурентами, зацікавленими в досягненні однієї і тієї ж мети [1].

Портер М. стверджує, що конкуренція це динамічний процес, що розвивається, безупинно мінливий ландшафт, на якому з'являються нові товари, нові шляхи маркетингу, нові виробничі процеси й нові ринкові сегменти [6].

А.Ю. Юданов розуміє під конкуренцією боротьбу підприємств за обмежений обсяг платоспроможного попиту споживачів, що ведеться ними на недоступних сегментах ринку [9].

Конкурентоспроможність виявляється лише в умовах конкуренції і через конкуренцію. Вчені у трактуванні категорії конкурентоспроможності застосовують різні підґрунтя, такі як: здатність підприємства до суперництва, напруженої боротьби, а також перевагу його продукції перед підприємствами-аналогами.

Р.А. Фатхутдинов розглядає конкурентоспроможність як властивість об'єкта, що характеризується ступенем реального чи потенційного задоволення ним конкретної потреби у порівнянні з аналогічними об'єктами, представленими на даному ринку. Конкурентоспроможність визначає здатність витримувати конкуренцію у порівнянні з аналогічними об'єктами на даному ринку [7].

Т.Б. Харченко стверджує, що конкурентоспроможність це обумовлене економічними, соціальними та політичними факторами становище країни або окремого товаровиробника на внутрішньому та зовнішньому ринках [8].

Дослідження свідчать, що конкурентоспроможність є економічною категорією, яка має такі рівні:

- конкурентоспроможність країни;
- конкурентоспроможність галузі;
- конкурентоспроможність товару;
- конкурентоспроможність товаровиробника.

В.І. Блонська та В.П. Горзов стверджують, що між усіма цими рівнями конкурентоспроможності існує досить тісна внутрішня і зовнішня залежність і взаємозалежність.

Конкурентоспроможність країни є синтетичним показником, що поєднує конкурентоспроможність товару, товаровиробника, галузеву

конкуренто спроможність і характеризує положення країни на світовому ринку.

Конкурентоспроможність галузі характеризується розвитком міжнародного поділу праці, що привів до певної спеціалізації країн на світовій арені в залежності від ступеня конкурентоспроможності тієї чи іншої галузі.

Конкурентоспроможність товару характеризується як комплекс споживчих, цінових і якісних характеристик товару, що визначають його успіх як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку [2].

Конкурентоспроможність підприємства виражається в його порівняльній характеристиці, яка відображає ступінь переваг над конкурентами по сукупності оціночних показників діяльності.

А.П. Градов трактує конкурентоспроможність підприємства, як порівняльну перевагу підприємства відносно інших фірм даної галузі в країні та за її межами.

Г.Л. Азоев вважає, що конкурентоспроможність підприємства – це здатність ефективно розпоряджатися власними і позиковими ресурсами в умовах конкурентного ринку. Виробництво і реалізація конкурентоздатних товарів – обов'язкова умова конкурентоспроможності фірми.

М.І. Круглов зазначає, що конкурентоспроможність підприємства – це система економічних категорій, елементами якої є конкурентоспроможність продукції і фінансова конкурентоспроможність.

Г.Я. Кіперман трактує конкурентоспроможність підприємства, як здатність протидіяти на ринку іншим виробникам і постачальникам аналогічної продукції (конкурентам) як за рівнем задоволення своїми товарами або послугами конкретної суспільної потреби, так за ефективністю виробничої діяльності [3].

З урахуванням розглянутих визначень пропонуємо власне трактування поняття «конкурентоспроможність підприємства». Отже, на нашу думку, конкурентоспроможність підприємства являє собою здатність підприємства використати свій потенціал через наявні конкурентні переваги, шляхом задоволення потреб споживачів як на внутрішньому ринку так і на зовнішньому.

Поняття «конкурентоспроможність аграрних підприємств» має свої особливості, трактується неоднозначно та набагато складніше ніж термін «конкурентоспроможність». Дослідивши роботи вчених з цього питання, ми дійшли висновку, що досить повно та системно розкривають поняття конкурентоспроможності аграрних підприємств в своєму визначенні М. Малік та О. Нужна. На їх думку, конкурентоспроможність аграрного

підприємства – це здатність суб'єктів економічної діяльності аграрної сфери пристосовуватись до нових умов господарювання використовувати свої конкурентні переваги і перемагати в конкурентній боротьбі на ринках сільськогосподарської продукції та послуг, максимально ефективно використовувати земельні ресурси, якомога повніше задовольняти потреби покупця шляхом аналізу структури ринку і гнучко реагувати на зміну його кон'юнктури [4].

Вважаємо, що конкурентоспроможність аграрних підприємств має характерні особливості пов'язані із:

- специфікою сільського господарства як виду економічної діяльності;

- значним рівнем конкуренції у середовищі сільськогосподарських товаровиробників;

- значною кількістю та різноманітністю виробників (підприємств).

Тобто, конкурентоспроможність аграрного підприємства – це реальна та потенційна можливість підприємств в існуючих для них умовах проектувати, виготовляти та збувати товари на ринку, що за ціновими та неціновими характеристиками є більш привабливими для споживачів, ніж товари їх конкурентів.

Проведені дослідження засвідчили, що конкурентоспроможність аграрного підприємства визначається, з одного боку, якістю товару, згідно міжнародним стандартам якості, його технічним рівнем, споживчими властивостями і, з іншого боку, цінами, встановлюваними продавцями товарів. Крім того, на конкурентоспроможність аграрних підприємств впливають ситуація на світовому аграрному ринку, коливання попиту на сільськогосподарську продукцію, технології збору і обробки врожаю та ін.

На думку дослідників, конкурентоспроможність аграрних підприємств виражається через багаторівневу ієрархію факторів, де верхній рівень – частка ринку – безпосередньо залежить від досягнутої конкурентоспроможності продукції, другий рівень визначає її потенційну конкурентоспроможність, третій і четвертий – якість управління, останній, п'ятий рівень, – характеризує досягнуті економічні результати.

Необхідно відзначити, що у всіх класифікаціях факторів конкурентоспроможності аграрного підприємства можна виділити одну загальну особливість, а саме: їх ділення на внутрішні і зовнішні. Внутрішніми чинниками конкурентоспроможності аграрне підприємство здатне повністю управляти. Їх наявність залежить лише від системи управління на підприємстві та ставлення його власників. Зовнішні чинники конкурентоспроможності є або умовами, до яких повинно

приспосовуватися підприємство, або лише частково підконтрольні підприємству.

Основні фактори, що визначають конкурентоспроможність аграрних підприємств наведені на рисунку.

Отже, на нашу думку одні і ті ж фактори для різних підприємств можуть по різному впливати на їх конкурентоспроможність. Ми вважаємо, що найбільш сильний вплив на рівень конкурентоспроможності аграрного підприємства мають такі чинники, як природно-кліматичні та екологічні умови регіону його місцезнаходження, використання підприємством новітніх технологій у вирощуванні рослинницької продукції та у тваринництві, професійного рівня працівників. Крім того, конкурентоспроможність аграрного підприємства залежить від державної аграрної політики, допомоги з боку недержавних організацій.

Екологічні:
1. Клімат.
2. Екологічна ситуація.
3. Природно-ресурсний потенціал країни.

Соціологічні та культурологічні:
1. Внутрішньофірмова культура та психологічний клімат.
2. Репутація аграрного підприємства.
3. Соціальне забезпечення та підтримка працівників

Фактори, що визначають конкурентоспроможності аграрного підприємства

Висновки. Таким чином, формування конкурентоспроможності аграрного підприємства має здійснюватися шляхом створення системи агротехнічних та техніко-технологічних заходів виробництва аграрної продукції та її збуту, впровадження новітніх технологій переробки зберігання та реалізації аграрної продукції, впровадження проектів, щодо відтворення та поліпшення ґрунтів сільськогосподарського призначення. Але, все це не можливо без наявності достатньої кількості висококваліфікованих працівників, високого рівня технічного оснащення та державного регулювання аграрного сектору країни.

Бібліографічний список: 1. Азоев Г.Л. Конкуренция: анализ, стратегия и практика / Г.Л. Азоев. – М.: Центр экономики и маркетинга, 1996. – 208 с. 2. Блонська В.І. Конкурентоспроможність української економіки в ринкових умовах/ В.І. Блонська, В.П. Горзов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www//nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltu/16_3/156_Blonska_16_3.pdf 3. Клименко С.М. Управління конкурентоспроможністю підприємства: навч. посібник / С.М. Клименко, О.С. Дуброва, та ін.[за ред. С.М. Клименко]. – К.: КНЕУ, 2006. – 527 с. 4. Малік М.Й. Конкурентоспроможність аграрних підприємств: методологія і механізми: монографія / М.Й. Малік, О.А. Нужна. – К.: Інститут аграрної економіки, 2007. – 270 с. 5. Мамалуй О.О. Основи економічної теорії: підручник / О.О. Мамалуй. – Київ: Юрінком Інтер, 2006. – 479 с. 6. Портер М. Стратегія конкуренції: Методика аналізу галузей і діяльності конкурентів / М. Портер. – К.: Основи, 1997. – 390 с. 7. Фатхутдинов Р.А. Стратегический маркетинг: учебник / Р.А. Фатхутдинов. – М.: АО "Бизнес-школа "Интел-Синтез", 2000. – 640 с. 8. Харченко Т.Б. Забезпечення конкурентоспроможності підприємств як засіб ринкового реформування економіки / Т.Б. Харченко / АПЕ. – № 2. –

2003.– С. 70-73. 9. Юданов А. Конкуренция: теория и практика / А. Юданов. – М.: Гном и Д, 2001. – 142 с.

Крюковская А.В., Тимофеева А.С. Теоретические основы формирования конкурентоспособности аграрных предприятий. Проведены теоретические исследования научных подходов к определению сути экономической категории «конкурентоспособность аграрного предприятия». Обоснована система факторов формирования конкурентоспособности аграрных предприятий.

Kriukovska O., Tymofieva H. Theoretical basis for the formation of competitiveness of agricultural enterprises. The basic research of scientific approaches concerning essence definition of economic category “competitiveness of agricultural enterprises” is been carried out. The system of factors is reasonable that form the competitiveness of agrarian enterprises.